Emil Gârleanu

Pe-atunci

Pe-atunci

Emil Gârleanu

Editura Bestseller

Imagine: Ergin Mikhail

bestseller

Ccarte electronică publicată cu sprijinul Ministerului Afacerilor Externe – Departamentul Politici pentru Relația cu Românii de Pretutindeni.

MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE
DEPARTAMENTUL POLITICI PENTRU RELAȚIA CU ROMÂNII DE PRETUTINDENI

Pe-atunci

Scrisoare

Lui D. Natiu

Îmi spui, dragă prietene, să aștern „cât mai multe din acele colturi sufletești”, cari dau ființă atâtor amintiri ale copilăriei mele. Mă prind ușor să-ți trimit câteva crâmpeie pe cari le-am scris, nu de mult, într-una din acele clipe de liniște, cari, în viața noastră zbuciumată, despart totdeauna două dureri.

În dosul casei noastre se întindea grădina, mare, plină de pomi. Te-ai scăldat vreodată în mireasma a douăzeci de vișini înfloriți, câți aveam noi? Și astăzi uneori, când mă gândesc la locul acela, parcă-mi străbate până în suflet mirosul dulce-amar al florilor albe ca omătul.

…Sunt lângă mătușa Smaranda; o rog să-mi deie o creangă. Bătrâna rupe o crenguță, eu o iau din mâna ei, să miros floarea, și deodată o arunc țipând. O albină mă împunsese la deget. Câte alintări, câte cuvinte blânde, până să-mi treacă!

Pe deget nu mi-a rămas urma acului albinei…

Pe inimă atâtea urme nu vor să se șteargă!

Când se îndulceau vișinile, îmi plăcea să le adun eu singur. Mătușa Smaranda pleca în jos creanga, și eu le culegeam una câte una. Când vedeam stolurile de vrăbii, că-mi luau înainte și ciupeau vișinile tocmai din vârf, unde erau mai roșii, îmi era grozav de ciudă. Numai pe stigleți îi priveam bucuros, cum se prăpădeau în frunzișul stropit de fructul copt, ca de niște picături de sânge.

Odată un stigleț se așezase pe o creangă, aproape de pământ. M-am apropiat încet-încet, am întins mâna, dar pasărea a zburat din preajma mea.

Am început să plâng. Mătușa Smaranda m-a dojenit: „Nu mai plânge! Ei, câte o să zboare din fața ta, copile!”

Așa a fost? Tu, suflete, trebuie să știi mai bine!

Odată m-am dus în grădină cu moșul meu. Era într-o zi spre seară. Moșul luase cu dansul și pușca. Un stol de vrăbii făcea un zarvăt neîntrerupt în cătina din fund. Nici n-am luat seama când moșul a pus pușca la ochi și-a tras. Pe vrăbii parcă le-ar fi suflat odată vântul, așa s-au împrăștiat toate, în toate părțile. Am alergat într-acolo; câteva căzuseră jos, moarte. Una se zbătea încă. Am luat-o în mână. Pe piept, în dreptul gușei, răsărise o bobită de sânge. Păsărică ținea ochii deschiși, mari, în ei parcă se tulburase ceva. A murit în mâna mea.

De-atunci le-am îndrăgit și pe bietele vrăbii.

Când ploua, nu-mi vedeam grădina. Nu mă lăsa să ies din odaie. Mă uitam de după fereastră. Și picăturile de ploaie se loveau de geamuri, apoi se strângeau în boabe și lunecau în jos, ca niște lacrimi. Urâte îmi erau ploile! Și de ce ploua atât de des? Odată, pe o bură de primăvară, m-am strecurat printre toți ai casei, am luat dintr-un colț cortelul mamei și m-am furișat în grădină. Supt căderea deasă a ploaiei, frunzele tresăreau ușor; prin tufele de pomușoară cântau pițigoii; iarba era atât de verde! Am luat o piatră, am dus-o supt un nuc bătrân, și, cu cortelul deschis, m-am așezat să privesc. M-au căutat prin toată casa. Când, în sfârșit, biata mamă a dat peste mine, s-a oprit locului de m-a privit îndelung. Simt și acuma sărutările fierbinți pe obrazul meu umed — atunci de ploaie… astăzi de ce?

Sunt foarte mulți ani de când am plecat de acasă. Am umblat prin multe locuri; am văzut multe grădini, dar nici una ca aceea a copilăriei mele.

De ce oare nu mai miroase vișinii așa de frumos?

Acum vreo doi ani împrejurările m-au dus la Iași. Seara m-am îndreptat, singur, spre dealul Copoului. Am suit domol ulița tăcută, mărginită de aceiași tei bătrâni. Când m-am apropiat de casa noastră, m-am oprit să privesc. Grădinuța din față, cu buruienile crescute în voie, își ascunseseră cărările, casa părea pustie. Numai în dosul unei ferestre ardea o lumânare. Cine sta oare în odaia mamei…?

…Acolo, drept în fața ferestrei, era patul mamei; alături o măsuță; deasupra, portretul tatei; dincoace, o canapea și scaune; scăunașul meu lângă sobă; de bagdadie atârna o lampă mare — supt ea mă uitam seara în cărțile cu chipuri. Ce copilaș va mai fi ascultat povești, între cei patru pereți, luminați acuma de slaba flacără a lumânării?…

M-am dus pe lângă gard spre grădina mare, din dosul casei. Nu mai cunoșteam locul; nu mai era nici un copac. Îi tăiase pe toți! Numai nucul bătrân, de supt frunzișul căruia privisem într-o zi ele ploaie, trăia încă, gârbov, în colțul lui. M-am dus pană la el: își întindea, ca și atuncea, o ramură dincolo de gard. Am ridicat mâna și am rupt o frunză. Am frecat-o între degete; mirosul sălbatec și amar mă pătrunse deodată. Am plecat; în urma mea, copacul rămase singur, în întuneric, cu ramura întinsă, ca un braț care ar fi voit să mă oprească.

M-am întors iarăși în dreptul casei. Am deschis încet portița, și m-am strecurat până lângă fereastra luminată. Odaia părea goală. Dar de colo, din colțul acela pe care-l văd și acum, mi s-a părut că s-a desfăcut cineva, că a venit până lângă fereastra de al căreia geam și-a lipit obrazul, să mă vadă mai bine. Și-n ochii ceia mari, negri și adânci, am cunoscut ochii mamei. Era dânsa. Am vrut să fug spre ea, cu brațele întinse, dar chipul i s-a șters repede; geamul rămase gol. Am plecat. Pe ulița

pustie, pașii mei grăbiți smulgeau vuiete înăbușite,
din gangurile casefor, vechi, lipsite de lumini!

1877 - Schițe din război

Santinela

Seara se lăsă devreme, umedă și rece. Norii, atârnați ca niște perdele de cer, își târau capetele pe pământ, împrăștiindu-se din când în când într-o bură de ploaie măruntă și deasă ce înghimpa ca peria. Mirosul înecăcios, pipărat, al prafului de pușcă se amesteca peste tot cu cel acru al sângelui frământat, în țarina cleioasă, de picioarele oamenilor și ale cailor. Apa ce cădea de sus spăla câmpia, strângând prin vâlcele ochiuri adânci în care cercetașii se afundau pană la glezne. Pe ici-colo, facle fumegânde își aruncau lumina tristă împrejurul soldaților cari ridicau pe răniți. Și peste tot orice zgomot de viață se stinsese; tot furnicarul de oameni ce cu putin mai-nainte se zvârcolise în spasmele furiei nebunești părea că fusese înghițit de pământul căscat deodată supt picioarele lor. Puterile se sleiseră, inimile băteau înăbușite, brațele căzuseră frânte! Și-n față, Grivița se ștersese în întunericul de nepătruns. Dar oamenii vegheau. Se putea ca turcii să încerce un atac în urma izbânzilor avute, după cum și dânșii se temeau ca românii să nu năvălească din nou în zorii zilei. Răniții fură ridicați, faclele se stinseră, iar prin întunerecul ce apăsa câmpia și supt ploaia ce cădea tot mai repede, santinelele începură să străbată câmpul ostenite, de-abia târându-și picioarele spre dușmanul din fată.

Din avanposturile regimentului 14 dorobanți se pregătea să pornească în patrulă sergentul Nastea, cu soldații Ion a Vădanii, Pricop Gheorghe și Cardaș Vasile.

Ieșiseră singuri, când locotenentul întrebă cari dintre dânșii aveau puterea să mai umble, în urma ostenelilor îndurate. Strânși la un loc, în șanțul plin cu apă, își pregăteau muniția. Sergentul se sculă

anevoie, se duse la un soldat care adormise cu capul pe raniță și-l trezi ușor:

— Bre, a Măndoaiei!. Scoală.

La lumina felinarului din mâna sergentului, soldatul se ridică buimac, căută să-și îndrepte șălile.

— Dă-mi cartușiera ta… pe-a mea am pierdut-o… Soldatul parcă nu înțelegea.

— Ce-i, domn' sergent?… Care?… Ce-o fi?

— Mă duc în patrulă.

— Aha!

Își căută centironul și-l întinse sergentului, apoi căzu înapoi pe raniță ca o piatră. Nastea luă cartușiera și se întoarse.

— Mă băieți, camarazii dorm ca bolovanii… tare-s truditi…

A Măndoaiei nici nu știa ce vorbește.

Cardaș își ștergea baioneta; apoi, într-un târziu:

— îs și ei oameni, domn' sergent!

— Mai bine-i de ceilalți! adaogă a Vădanii.

— De cari?

— Ia, de cei care s-o dus pe ceia lume!

— Mă, băiete, ți-o veni rându, n-ai tu teamă. Pricop prevesti:

— Poate că-n noaptea asta chiar!

Tăcură. Răsufletul oamenilor ce dormeau începu să se audă mai deslușit; câte un suspin adânc scăpa uneori, ca un geamăt al vântului. Și deodată, pe deasupra, un șuier subțire îi făcu să ridice capetele. Sergentul șopti:

— Parc-o bâzâit un glonț.

— Da, un glonț.

— Cine dracu să-l fi trimis? întrebă ia Vădanii. Pricop se gândi puțin:

— Vreo santinelă… Cine știe ce i s-o fi năzărit.

— Apoi întrebă pe sergent:

— N-ar fi bine să plecăm?

— încă nu-i miezul nopții: atunci ne-o poruncit domn' locotenent să purcedem.

Un soldat trecu încet, ca o umbră.

— Cine-i de planton?

— îi Vanghele, domn' sergent, zise Pricop. Iacă, vezi? S-o vârât ca dracu în toate ș-o scăpat fără o zgârâitură. Eu l-am văzut cu ochii mei cum a străpuns pe turcu cel tânăr, care sărise asupra domnului locotenent…

Cardaș nu-l lăsă să isprăvească:

— Rău o făcut, măi Pricop.

— De ce?

— Că-l lovise altu mai-nainte și rămăsese fără armă. Vezi? El l-o tăiet cum tai un pui de găină. Cela numai o-nchis ochii și-o așteptat să-i împlânte baineta… Camarade, ș-acela-i om.

— Ce, tu i-ai ales? întrebă Nastea.

— Nu, domn' sergent, am dat și eu, nu-i vorbă, da vezi că pe cel făr' de armă nu l-aș fi omorât. De ce? Că-i păcat.

Tăcu puțin, apoi urmă:

— Că vezi și dânșii îs ca și noi. Ne dușmănim toți la un loc, da fiecare-n parte ce avem? Eu cu Vanghele am mai multe de descâlcit decât cu cei pe cari i-am ucis. Că se cheamă că cu ista-s dintr-un sat. Da cu cela? Nu l-am văzut de când sunt. Nici acuma nu știu fața celor pe cari i-am omorât… Vai de capul lor!… Trebuie să ne batem, nu zic, să ne batem cu toții, da cu unu-n parte să n-ai nimic… Eu când ucid pe unu nu zic: „L-am ucis pe ista", eu spun: „unu mai puțin"; c-o fi acela sau altu, totuna-i… Cel care n-avea arma ce putea să mai facă?

Soldații tăcură iar. Sergentul Nastea își petrecu cartușiera pe centiron, își încarcă arma și porunci:

— Haidem!

Dar Pricop nu se-nvoi cu părerea camaradului:

— Ce spui tu! Mă, turcii dacă nu-ți poate face alta, te mușcă de picior, ca și cânele… Așa făcea și acela dacă nu-l omora Vanghele!

— Atunci turcu ar fi fost vinovat, nu Vanghele, răspunse Cardaș.

Și porniră.

Sergentul trebuia să străbată linia avanposturilor, apoi, împrăștiindu-și pe cei trei oameni în santinele, să străpungă, cercetând cât or putea mai-nainte, spre Grivița. După ce merseră câtăva vreme, umăr la umăr, sergentul se opri deodată:

— Parcă s-a auzit ceva.

Soldații ascultară ținându-și răsuflarea. De departe se auzea șuietul vântului trecând prin niște tufăriș. A Vădanii răspunse, șoptit:

— O hi fost la avanposturile noastre, domnule sergent!

Pricop încredința și el:

— Da, la avanposturi, în urmă.

Atunci sergentul Nastea hotărî:

— De-acu, băieți, ne-mprăștiem. Tu, Pricop, o iei la dreapta; a Vădanii, drept în față; Cardaș, la stânga. Eu o să merg după a Vădanii.

Apoi, după ce se gândi:

— Nu trebuie să ne-mprăștiem prea mult. Eu o să dau țignale cu fluierul, ca să nu ne răschirăm prea tare… Înainte, marș!

Soldații își făcură cruce și porniră…

Ploaia se întețea din ce în ce. Întunericul era de nepătruns. Aerul încărcat te înădușea. Santinelele se despărțiră și-n șuietul apei ce cădea de sus, vuietul pașilor se stinse. Cardaș se opri o clipă, ascultă; din urmă se auzi un țignal ușor, repețit de două-trei ori. Soldatul își șopti:

— Domn’ sergent Nastea.

Și porni mai departe. Picioarele îi lunecau, simți că scoboară într-o vâlcea; se opri din nou. Nu mai auzi țignalul. Ploaia se repezi deodată ca un bici, șfichiuindu-i fața. Apa îi străbătu repede mantaua și-i îngreuie ranița.

Cum mergea, își aminti deodată că pe locurile acelea mai călcase și dimineață. Lupta i se desfășura parcă înaintea ochilor: reduta, plutoanele alergând, ofițerii avântându-și săbiile, apoi căzând deodată ca fulgerați… Și repede își aminti că

sublocotenentul Cristodorescu fusese omorât: și Vulpe, cornistul, și căprarul Bujăniță, și sergentul Toma — ba nu, pe sergentul Toma îl rănise numai și-l duseseră în urmă, la ambulanță. Iar el scăpase neatins; doar o înțepătură de baionetă, care mai nici nu-i străbătuse postavul tunicei. Poate că oțelul pătrundea mai adânc dacă, în clipa când i-a văzut fulgerarea, un pat de armă n-ar fi culcat pe turc la pământ. Cine să-i fi venit în ajutor? Poate Stoilă, că lupta alături. Stoilă? Nu.

Stoilă căzuse de mult, împușcat în picior. Atunci cine? Și din toate chipurile care și le amintea niciunul nu-i răsărea lămurit; la urmă se amestecaseră companiile, sergenții

Îndemnau soldații din alte secții, și într-un târziu, îi adunaseră un maior pe care nu-l mai văzuse și care le striga întretăiat, ca și cum se înneca: „După mi-ne, băieți, după mi-ne, băieți”. Așa i-a adus prin rovinele semănate de morți, înapoi…

Deodată își dete seama că, furat de gânduri, înaintase prea repede.

Amintirile i se șterseră, capul i se învălmăși, îl apucă parcă amețelile, se întoarse în loc, neștiind încotro s-o ieie; pe urmă merse la întâmplare. Parcă-l cuprinsese frica. Ascultă puțin. Nimic. Atunci, cu glasul stins, strigă de câteva ori:

— Domn’ sergent! Domn’ sergent Nastea!

Nu primi nici un răspuns. Teama că se rătăcise îi îngheță sângele în vine. Plecase de mult; trebuie să fi ajuns departe, poate chiar în fața Griviței. O toană de vânt îl înfășură într-o pânză de apă, luându-i răsufletul și de sus se porni deodată ca un potop. Nu era chip să rămâie acolo, mai cu seamă că i se părea că scoboară într-o văgăună. Se uită în toate părțile să găsească un adăpost. Freamătul frunzelor unui copac îi lovi spre dreapta auzul. Atunci se îndreptă într-acolo. Grăbi, buimac, pasul, dar cînd ajunse, se opri deodată, dând piept prin întuneric cu un om. Soldatul se dezmetici

îndată și puse degetul repede pe trăgaci, dar celălalt aruncă un cuvânt domol, un cuvânt străin, pe care Cardaș nu-l cunoștea, dar pe care sufletul lui îl înțelese. Necunoscutul parcă spusese:

— Lasă!

Cardaș lăsă trăgaciul, apoi se uită la tovarășul care se lipise de trunchiul copacului să se adăpostească și el de ploaie. Când ochiul i se deprinse mai bine, deslușì chipul și trupul omului de lângă el. Era un soldat turc, o santinelă rătăcită ca și dânsul, trimisă să iscodească dușmanul. Cardaș se rezemă de copac, cu pușca lângă el, și se gândi: cine știe câte oboseli, câte necazuri îi sleise și lui puterile, de nu mai dorea acum decât să se odihnească; umărul lui ajungea pe al străinului și-l simțea cum tremura; îl pipăi: turcu era îmbrăcat numai în venghercă, fără manta. Și lui Cardaș i se făcu milă; ca și când i-ar fi cunoscut limba, dorobanțul îl apucă de braț și ținându-i haina între degete, îl întrebă:

— De ce n-ai luat mantaua, bre?

Păgânul dădu din mână, în gol, și parcă i-ar răspunse cu glasul lui stins:

— Lasă!

Un gând trecu prin mintea lui Cardaș: „Dacă vine cumva și domn' sergent cu ceilalți? Pricop îl taie pe bietul turc bucățele." Și i se muie inima. „De ce, săracu? Cine știe de unde l-au adus pe meleagurile astea? Cine știe pe câți hrănea dânsul acolo, într-un sat, într-o cocioabă hrentuită?… Își făcea și el datoria ca oricare soldat. Iacă, se cheamă că au stat alături, că s-au încălzit umăr la umăr, fără să-și cunoască fața bine, întâlnindu-se acum pentru întâiași dată, și poate că valurile vieței n-o să-i mai aducă niciodată față-n față. Ori o scăpa amândoi să se ducă acasă, ori unul dintre ei s-o întinde într-o bună zi făr' de suflet, cu pușca lângă el, pe câmpul de luptă: că glonțu n-alege…"

Și cum gândea astfel, deodată, din pieptul turcului scăpă un oftat sfâșietor, atât de adânc,

încât lui Cardaș i se păru că suspinase el. Întoarse capul; turcul, încovoiat, adormise în picioare, trudit, frânt de osteneală. Cardaș îi simțea mâna caldă și atât de slabă că-l împungea osul umărului prin manta. Deodată parcă îi veni până la ureche un țignal. Tresări, scutură pe turc și-i strigă:

— Camarade, camarade!

Acesta se trezi zăpăcit, se uită la Cardaș, îl bătu pe umăr și bolborosi câteva cuvinte. Apoi ridicându-și pușca cu greu, se pierdu în noapte…

Ploaia se mai domolise. Cardaș o luă înapoi; peste câteva clipe auzi deslușit țignalul și în curând ajunse la sergentul Nastea ce-l aștepta cu cei doi soldați.

— Bine, măi, credeam că te-o fi mâncat turcii… Ce-ai văzut?

Cardaș se opri scurt.

— Nimic, bună pace, să trăiți domn’ sergent!

Și patrula porni înapoi, în ploaie, spre avanposturi.

Prizonierul

Turcii fugiseră din Smârdan și își găsiseră scăparea spre Vidin, lăsând în drumul lor rămășițele goanei înfricoșate: tunuri, puști, muniții — toate îngrămădite la un loc, unele peste altele; și hrană, bucăți de pâne înghețată, sau pesmeți tari ca fierul. Din spatele Smârdanului, pană departe, îngustându-se din ce în ce ca o panglică, se trăgăna drumul bătut de pașii fugarilor. Fulgii nu putuseră acoperi toate urmele lor; călărașii cari patrulau prin împrejurimi goneau de pe hoiturile cailor căzuți stolurile de corbi ce zburau croncănind, se roteau prin aer, iar când patrulele se ștergeau în depărtare, se lăsau iarăși, puzderii, și se alungau unii pe alții de la stârvurile cari îi îndestulau.

Turcii fugiseră înfrânți, după o luptă crâncenă; dar oboseala atâtor zile de încordare dădură pe mulți dintre ei prinși în mânile dorobanților; unii se așezaseră jos, cu capul plecat, cu brațele încrucișate, și așa își așteptau soarta de care erau încredințați că, dacă le era scris, nu puteau să scape. Ai noștri îi prinseseră. A doua zi după luptă, pornise spre Dunăre câteva pâlcuri de prizonieri, și astăzi avea să se ducă cel din urmă, vreo cincizeci de pedestrași, între care se aflau și câțiva ofițeri. Ca și ceilalți prinși, trebuiau să facă drumul pe jos, până la Dunăre, supt paza călărașilor. De cu seară, sergentul-major Mănciuc primise toate poruncile în privința aceasta. Trebuia să ieie zece călărași și doi gradați, pe sergentul Ghenciu și brigadirul Păilă, și, în zorii zilei, să pornească. Până noaptea târziu, soldații și prizonierii se pregătiră, luară fiecare hrana trebuitoare — pâne și brânză — și când se crăpa de ziuă, călărașii erau pe cai, iar turcii, câte patru, în coloana de marș, între ei. Și porniră. În ajun contenise din nins, dar peste puțin

începuse din nou, și fulgii mari se cerneau, înfoieți, în dimineața sură și înghețată. Prizonierii se îmbrăcaseră care cum putuseră. Unii din ei aveau mantale, dar cei mai mulți erau numai în vengherca lor albastră, scurtă și zdrențuită; cu fesul îndesat pană după urechi, mergeau încovoiați și slabi, cu manile vârâte în buzunarele șalvarilor, de-abia scoțând cizmele — legate cu sfoară, să nu le cadă talpa — din troianele prin care pârtiile fuseseră din nou astupate. În frunte mergeau cei trei ofițeri: doi căpitani de-ai lor și un sublocotenent; cei dintâi îmbrăcați în mantăli lungi, iar acest din urmă, numai în tunica pe care se mai deslușeau urmele galoanelor de fir. La plecare, un soldat, un cerchez, îi dăduse mantaua lui, dar el nu o primise, și, vânăt de frig și slab, de i se vedeau oasele obrazului cum îi străpungeau pielea, înainta cu greu, cu ochii tulburi, și parcă urmărind ceva în depărtare.

Smârdanul se pierdea în urmă; și-n curând albul nepătat al câmpului obosi vederile. Oamenii își duceau uneori manile la ochi și îi freca, vrând parcă să le ieie ceața ce-i învăluise. Câțiva mergeau buimaci, ca amețiți, iar în capul coloanei, calul negru al sergentului-major Mănciuc tăia vânjos valurile de omăt, cu capul în piept, cu mușchii picioarelor întinși ca niște coarde. Din când în când, sergentul-major se întorcea, își punea calul pe flanc, și lăsa să-i treacă pe dinainte convoiul. Atunci își încrunta fruntea și striga apăsat, la câte vreunul:

— Mă Stavere, o s-adormi pe cal; atunci ce-o să facă cel de pe jos, ha?

Pe urmă dădea pinteni și își lua locul în fruntea coloanei, cu capul în piept, și el, ca și calul, legănându-se când la dreapta, când la stânga.

Strașnic om era sergentul-major Mănciuc. Întreg regimentul îi ducea frica, și chiar ofițerii îi vorbeau lui mai altfel. Scurt, îndesat, cu capul mare și ochii verzi, numai c-o mustață — că pe una i-o luase,

dimpreună cu un capăt de buză, zvârlitura unui cal — își șuiera cuvintele mai mult decât și le spunea. Doi dinți îi rămăseseră goi, și totdeauna părea că rânjește.

Viteaz și vânjos ca un taur, se repezise odată într-un pâlc de cerchezi, fără să-și scoată sabia, și, implântându-și mânile în gâtul celui dintăi, îl smulsese de pe cal și se întorsese cu dânsul târâș, în mijlocul escadronului înmărmurit.

Multe însărcinări avusese sergentul-major Mănciuc, dar de nici una nu fusese mai mândru ca de aceasta din urmă. Celelalte convoiuri plecaseră comandate numai de ofițeri, lângă cari îl puneau și pe el acuma. Fără o putere de judecată mai largă, el știa una: era soldat, și-n război dușmanul nu trebuie crutat. Năpârcii trebuie să-i zdrobești capul. Dacă el ar fi fost în focul oricărui din cei ce-l urmau cu capetele plecate în jugul înfrângerii, și-ar fi primit soarta fără să crâcnească. De când plecase, la un lucru se gândea — și nu-i putea da de rost: la ce ducea în țară toți prizonierii ăștia? La ce i-ar fi hrănit statul? La ce, ajunși cu bine — dacă vor ajunge… și la gândul acesta mustața îi tremura și fruntea i se încrețea — i-ar fi trimis

Înapoi în tara lor. Nu, asta n-o înțelegea. Să-i fi dat pe mâna lui — la rând', în front, alinierea, un pluton cu carabinele încărcate în fața lor: „foc!!" și gata…

Așa gândea sergentul-major Mănciuc, când i se păru că-i miroase a țigară. Întoarse capul, și, printre călărașii ce mergeau în frunte, văzu pe unul dintre cei trei ofițeri turci, pe unul bărbos, fumând. Mănciuc întoarse calul, înfipse cu ciudă pintenii, și, despicând rândul, smulse țigara și o aruncă:

— Nu e voie. Auzi?… Nu-nțelegi ce-ți spui?… Ei, să știi că nu e voie.

Căpitanul se uită cu ochii mari la el, cu un zâmbet de dispreț și mânie, de care buza de jos îi tremura ușor.

Mănciuc se ridică în scări, și, cuprinzând cu

ochii, pe deasupra convoiului, pe călărași:

— Dacă mai fumează unul… apoi!…

N-avea nevoie să sfârșească. Călărașii îl cunoșteau. Sergentul-major Mănciuc nici comenzile nu și le sfârșea; cu toate astea escadronul se învârtea ca o vâjiitoare.

Dar drumul se îngreuia, ninsoarea se îndesea din ce în ce mai tare și un vânt aspru începu să sufle dinspre Dunăre, purtând troienile dintr-un loc într-altul, ca pe niște valuri.

Caii suflau din greu, iar oamenii, înțepeniți cot la cot, pășeau încet, trăgându-și sufletul, ca și când se înăbușeau. Sprijinindu-se fiecare pe celalt, se apucau pe după mijloc, unii de alții, se aplecau ca și când ar fi tras la plug și își regulau mersul, încordându-se cu toții deodată.

După două ceasuri, sergentul-major Mănciuc opri convoiul. Atunci, cu ochii iscoditori privi peste capetele tuturor, și-i numără; erau toți. Se ținuseră bine. Dar pe fețele unora ninsoarea înghețase, și din ochii rătăciți, din răsuflarea grăbită a piepturilor, se vedea bine că la a doua postată erau să cadă.

Prizonierii se așezară jos în zăpadă; unii își suflau în mâni să și le încălzească. Sublocotenentul, învinețit de frig, părea că nu mai simte nimic, că nu vede. Împrejurul gâtului, pe fes și pe umeri, ninsoarea se strânsese într-un strat gros, ca o blană albă, care poate îi ținea cald. Căpitanul bărbos îi vorbea; îl îmbărbăta. El nu răspundea nimic, ca și cum n-ar fi auzit cuvintele tovarășului. Căprarul Păilă se uita la el, și-n sufletul lui de om milos parcă se făcu un gol. Îi părea rău de tinerețea, de știința copilandrului care ajunsese ofițer și care avea să cadă acuma, departe de toți ai lui, de toți care-l iubeau. Păilă se luptase, nu dăduse înapoi niciodată, că era soldat doar, dar așa era firea lui: îi era milă și de-un câne. Ofițerul turc își scoase fără să vreie mâna, vânătă de frig, și o duse la gură; atunci brigadierul desfăcu coburii,

se uită spre Mănciuc, și, cum acesta privea într-o parte, se plecă și-i dete sublocotenentului perechea de mănuși ce o avea mai mult la el. Ofițerul le luă, deschise ochii mari, apoi zâmbi și dădu din cap. Puse mănușile și rămase iarăși nemișcat.

Sergentul-major strigă:

— Ei, Știucă! Ia calul în trap și vezi, ce se zărește colo — ce-o fi pata ceia neagră?

Călărașul porni, soldații și prizonierii îl urmăriră cu privirea, îl văzură cum descăleca, cum ridică apoi ceva din omăt și se întoarce:

— Să trăiți, domnule sergent-major, iacă, o scurteică ferfenițită și un fes.

Mănciuc scoase sabia, le luă în vârf și arătându-le:

— Ehe! Ista-i unul dintre cei porniți de ieri.

Prizonierii înțeleseră: era unul de-ai lor, căzut în ajun, sfâșiat de lupi; și un fior le trecu prin trup. Sublocotenentul ridică ochii și parcă privirile îi rămaseră atârnate de bucățica de haină zdrentuită în dinții fiarelor.

De sus, din înalt, se auzi un vaier, ca o tânguire, și vârtejuri de corbi împânziră zarea. Toți priviră spre cer. Unii dintre prizonieri se gândiră poate la spăimântătorul sfârșit, acolo, în largul câmpului, când de-abia căzut ești ciuruit, găurit, de ciocurile hrăpărețe ale păsărilor, mai îndărătnice și mai lacome decât lupii, ale păsărilor care se hrănesc din trupurile oamenilor și a cailor căzuți în războaie, care-și mânjesc aripele de sânge ca să ducă apoi, în adâncul senin al cerului, semnul vrajbei și nimicniciei de pe pământ.

Mănciuc ridică în sus capul și șopti printre dinți:

— Ne vin musafiri.

Apoi dădu porunca de plecare. Dar prinșii se sculară anevoie, și doi dintre ei rămaseră jos, strânși cu bărbia la genunchi, cu mânele înțepenite, ca și cum înghețaseră acolo. Călărașii le strigă să se scoale, câțiva prizonieri îi ridicară și îi luară pe mâni. Convoiul porni, încet, trăgănat, lungindu-se

din ce în ce, din pricina mersului tot mai îngreuiat al oamenilor.

După câtăva vreme un șir se opri; unul dintre cei doi prinși, pe cari îi luaseră ceilalți să-i poarte, își dăduse sufletul. Supt de boală, sleit de osteneală, își găsise sfârșitul. Tovarășii îl lăsară jos, vroiră să-l acopere cu zăpadă, dar sergentul-major băgase de seamă și răcni:

— înainte!

Trupul celui dintăi căzut rămase în urmă ca o pată. Nimeni nu mai întoarse capul să se uite înapoi, dar un vaiet surd, un învălmășag prelung în aer arăta deslușit ce se întâmpla acolo. Stolurile de corbi coborau spre pământ…

Căzuseră șapte prizonieri, dintre care doi fuseseră părăsiți suflând încă. Brațele tovarășilor erau prea înțepenite să-i poată ajuta, adăpost nu se găsea, și seara cădea mohorâtă, cețoasă. Călărașilor le înghețase și lor picioarele în cizme, lăsaseră dârlogii pe gâtul cailor și-și băteau palmele una de alta. Numai Mănciuc mergea tot în frunte, calul lui lua tot cel dintăi troienile în piept, cu mușchii picioarelor încordați ca niște otgoane.

Sublocotenentul turc pierdea puterile din ce în ce; căpitanii îl luară între dânșii, îl purtau aproape; dar el își dete în curând seama că i-ar fi peste putință să meargă pană la sfârșit. Încetul cu încetul rămase în urmă, în rândul al doilea, apoi se perindă prin toate celelalte rânduri, și când cei din urmă patru prizonieri, la cot cu care mergea, vroiră să-i deie ajutor, dânsul nu primi, îndărătnic, hotărât parcă în slăbiciunea lui. Brigadierul Păilă se uita la el, îl văzu că se clatină; bucuros i-ar fi dat calul o parte din drum, pană se va mai întrema! Dar cunoștea bine pe sergentul-major Mănciuc: ar fi fost în stare să-l împuște. Se plecă numai, atinse umărul ofițerului și-i arătă în zare:

— Colo… nu mai este mult.

Sublocotenentul înțelese, din mișcarea călărașului, ce-i spunea, își întinse într-un zâmbet

buzele înghețate și dădu trist din cap.

Cu lăsarea serii, crivățul părea că se întețește, și din depărtări veneau vaiete neînțelese, din păduri, pe care le frământa vântul, sau din adâncuri de văi, în care urlau fiarele.

O jale mare cuprinse pe Păilă. Se întorcea acasă după atâta vreme de lipsă, scăpase de la moarte, și cu toate aceste parcă ceva i se rupsese în piept; nu putea să înțeleagă, în sufletul lui de creștin, cum avea să lase să se prăpădească în pustietățile astea pe ofițerul tânăr care, ca și dânsul, se luptase. Și cum gândea astfel, deodată parcă se făcu un gol lângă dânsul; întoarse capul și văzu că sublocotenentul lunecase în omăt și rămăsese acolo, nemișcat.

Opri calul, dar în clipa aceea glasul sergentului-major răsună aspru:

— Mai repede!… Brigadier, ne apucă noaptea…

Și porni. În fața ochilor însă i se pusese o pânză prin care nu putea privi și între gene îi răsăriră două lacrimi.

Nu-l știa pe copilandrul cela, nu-l mai întâlnise niciodată, și totuși i se părea că-l iubește ca pe un camarad, ca pe un tovarăș de arme… Îl văzuse bine cum căzuse și cum rămăsese nemișcat… Poate că murise… Ar fi fost mai bine — scăpa… Dar dacă trăia încă? Ce spaimă, ce grozăvie să rămâi în mijlocul câmpului, să vezi cum zbor spre tine corbii.

…Și-ai tăi, ai tăi, acasă, te așteaptă!… Da, mai bine ar fi fost să fi murit. Gândul acesta îl necăjea, i se înfipse în minte. Deodată strânse dârlogii și calul se opri. Convoiul mergea înainte, și când se depărta, Păilă se întoarse și porni în galop. Prin lumina cenușie a serei, zări trupul ofițerului sprijinit într-o mână.

Prizonierul rămăsese așa, împietrit, uitându-se cu ochii mari deschiși, țintuind parcă o priveliște de groază. Brigadierul descălecă, se plecă și-l luă în brațe. Vroi să-l ridice în picioare, dar genunchii

ofițerului se muie, și trupul lunecă în jos, ca și cum s-ar fi topit. Călărașul privi împrejur… nimic și nimeni. Nu-l putea lua, iar inima nu-l lăsa să-l părăsească. Atunci un gând îi străbătu prin minte. Duse mâna la centiron, la spate, și scoase revolverul, apoi îl întinse prizonierului. Acesta înțelese, prin ochi îi trecu o licărire de bucurie, și de-abia luă arma cu amândouă mânile. Călărașul se sculă și întoarse capul, ferindu-se să vadă ceva groaznic; și, după câteva clipe, cât trebuiră degetelor înțepenite ale ofițerului să apese pe trăgaci, se auzi o detunătură pe care crivățul o fură repede, și o pierdu în depărtare.

Călărașul privi: sublocotenentul își descărcase revolverul în inimă, și rămăsese întins, încremenit în cea din urmă zvâcnire a trupului cuprins de moarte. Brigadierul se plecă, se uită îndelung la fața care aproape nu se mai putea deslușì de umbrele serii. Tremurând, ridică revolverul, îl vârî în toc, apoi acoperi trupul cu omăt. Își mai aruncă ochii o dată; nu se vedea nici o urmă; supt giulgiul alb al câmpului parcă nu se întâmplase nimic. Călărașul își simți sufletul împăcat acum; era liniștit. Încalecă și peste puțin ajunse convoiul. Lipsa nu i se băgase de seamă. De sus cădeau fulgii într-una, foșnind, ca un șopot; și-n frunte calul vânjos al sergentului-major Mănciuc tăia, pieptiș, troienile. Iar oamenii mergeau cu capetele plecate… Și noaptea cădea.

Bătrânii (1905)

Bătrânii

Cucoana Casuca a pornit la o rubedenie, tocmai la Hârlău, luând și pe fiica dumisale, Anghelina, fată frumoasă, cu fața plină de voioșia celor 17 ani de copilărie; boierul Toader Racliș, soțul coanei Casuca, a rămas singur, cuc, în toată casa. Să-i treacă de urât, stă toată ziua, și chiar mănâncă, dimpreună cu boierul Gavrilă, căruia și lui îi plecase feciorul și soția la moșie, chemați de trebi și muncă.

Și iată-i pe amândoi, față în față, la masa din sufrageria încăpătoare, pe a căreia ferești deschise străbate, în șopot dulce, freamătul livezii.

Singuraticii au mâncat. Pe fața albă de olandă, pe care florile țesute strălucesc ca fulgii de omăt pe o pojghiță de gheață, resturile mâncării stau în farfurii de porțelan stropit cu flori albastre. Dinaintea boierului Toader se ridică o grămăjoară de fărmături. Dânsul, când vorbește la masă, sfarmă pâinea și o adună la un loc; obiceiul acesta e bucuria păsărilor din ogradă.

La începutul căsniciei, cucoana Casuca, îndată ce vedea că degetele cuconului Toader încep să frământe miezul, îi apuca mâna și i-o ținea strânsă ca într-un clește. Într-o zi îi veni o idee și boierului:

— Da lasă-mă, Casuco, în pace; tu nu vezi că fac fărmături pentru hulubi?

Pentru hulubi! Patima cucoanei Casuca!

De-atunci, cucoana Casuca îi trece, pe furiș, și miezul de la pâinea ei, ba și pe acel al Anghelinei. Boierul, fără să-și deie seama, îl preface în bucățele mici...

— Mi-i grozav de urât, Gavrilă; noroc de tine, zău așa, noroc de tine; altfel ar cădea pe mine hardughia asta.

Boierul Toader, după ce spuse aceste cuvinte, își roti ochii împrejurul odăii albe, mari și nalte, în fundul căreia dulapul de nuc, săpat cu minunat meșteșug de către un bunic al nevestei sale, se deslușește ca o catapeteazmă. Atâta mobilă e în odaie: dulapul și masa cu scaunele. Pe pereți nimic-nimic, numai pe cel din răsărit, icoana Maicii Domnului îmbrăcată în argint, cu cunună de aur. În odaia în care sunt icoanele nu încap poze, așa spuse boierul Toader fetei dumisale, Anghelina, când acesteia, într-o bună dimineață, îi venise gustul să spânzure deasupra ușii o vedere cu marea, corăbii și niște munți sinilii în fund.

De când mănâncă împreună cu boierul Toader, prieten din copilărie, conul Gavrilă s-a făcut mai vorbăreț. Dă, sunt multe de spus: ba amintiri de pe vremea învățăturii, ștrengării, mai despre chipul fetei jupânului Enache Stupu, plăpumarul din strada Veche, mort, he! acum de mulți ani! astăzi își amintise cum, odată, venind de la dascălul Spiridon, unde învățau pe bucoavnă, i-au tăiat, bietului plăpumar, funia pe care întinsese câteva fețe de plapumă, nou-nouțe, și vorbeau, râzând, de strașnica bătaie ce le-o dase la amândoi aga Racliș, tatăl boierului Toader.

Acum se potolise din vorbă. Boierului Gavrilă îi e puțin cam somn; acasă, nu vorbește mult, și-i mai totdeauna cu ochii pe jumătate închiși, gata de somn.

Boierul Toader toarnă încă un păhăruț de vin de Cotnari, conul Gavrilă îl zărește și răsare la vorbă, așa ca din senin:

— Toadere, eu parcă am fost la nunta ta?

Boierul Toader ridică în sus capul, prinse cu ochii veriga de alamă a sertarului de la dulap și, după ce o ținti câteva clipe, își aduse bine aminte:

— Păi cum să nu fi fost? Tu te-nsuraseși de-a doua oară, cu vreun an înainte.

— Cu un an?

— Da câți crezi? Când ai venit la nunta mea,

nevastă-ta avea, de două luni, pe băiatul care ți-o murit... Ai venit de-a dreptul de la moșie.

Acesta era lucru știut: pe când boierul Gavrilă trecea drept om uituc, de amintirea boierului Racliș se slujeau toți acei care vroiau să învieze lucruri moarte de ani de zile. Boierului Toader îi e de ajuns o clipă de gândire să-ți spuie ce fel de dulcețuri și cu ce linguriță le luase în casa cutărui, în cutare zi și la cutare împrejurare.

— Iacă, îmi aduc aminte, ca acum, urmă dânsul: ai venit de la moșie, nevastă-ta cu copilul, căci îl alăpta. Erai cu droșca ta cea frumoasă, cu o pereche de cai roibi și cu hamurile cele rusești, pe care mi le-ai vândut mai târziu mie și pe care le am încă.

Boierul Gavrilă sorbi puțin vin, apoi se minună grozav.

— Ce spui, Toadere! Le ai încă?

— Ei, asta-i!... Aveai de vizitiu pe țiganul, pe Balmuș; nu-ți aduci aminte că mi-a furat, chiar în noaptea ceea, un curcan și că s-a îmbătat de-a stat trei zile ne-ntors?

— Așa-i, omule; grozavă ținere de minte mai ai tu!... zici că pe Balmuș?

— Doar nu pe tată-său! Lasă-mă să-ți istorisesc. Am jucat toată noaptea; coana Tarsița, postelniceasa, a leșinat în brațele iuncherului...

Ușa odăii se deschise încet și mama Sultana vesti că le dusese cafeaua în cerdac. Conul Gavrilă se sculă. Boierul Toader își luă ciubucul din odaia dumisale și ieși în cerdacul de din dosul casei lor. Cerdacul da în livada în care coborau niște scări de piatră, pe care se prinsese mușchi verde. Crengile vișinilor înfloriți își întindeau ramurile până pe sub streașină. Conul Gavrilă se așează tacticos în jilț, privind cu mare mulțumire florile albe și mirositoare.

— Așa-i și la mine la țară, măi Toadere.

Boierul Toader nu-și găsea chibritelnița.

— Ei, dacă nu e Anghelina, degeaba, nimic nu e

la locul lui.

Și oftă și căzu pe gânduri.

Boierul Gavrilă își aduse și dânsul aminte de feciorul dumisale; oftă și dânsul.

— Dacă nu e Anghelina, îți spun eu, nimic nu e la locul lui, începu iar după un timp boierul Toader.

Găsi un chibrit și aprinse ciubucul, se așeză în jilț și dădu drumul unui rotocol de fum care se împrăștie, aninându-se de crengile vișinului, ca o pânză de păianjen.

Apoi, amintirea Anghelinei nu-i mai dădu pace deloc.

— Iacă, de mică copilă așa a fost. Fiecare fir de ață i-a plăcut să-l vadă la locul lui. Unde să fi văzut la dânsa, ca la alți copii, rochițele rupte. Ferit-a sfântul! Așa a fost de copilă și așa-i și acum, când, cu ajutorul lui Dumnezeu, dă, e și ea fată mare, dragă Doamne.

Și iar trase din ciubuc.

— Fată mare, măi Gavrile, ce crezi tu! Iacă, trebuie să mă gândesc la măritișul ei.

O bucurie copilărească îi cuprinse sufletul la acest gând; râsul îi izvorî voios, din fundul inimii.

Boierul Gavrilă începu și el să râdă.

— Când mă gândesc, Toadere, că am ținut-o în brațe, la botez! Să n-o mai cunosc deunăzi, omule, să n-o mai cunosc. Învoalată ca o nalbă, soro, zău așa!

Sorbi din cafea și urmă:

— Ce crezi, Toadere, copiii îs fericirea noastră. Dacă n-ar fi Manole al meu, vai de zilele mele! Așa, dacă îl am pe dânsul, am și nădejdea cu mine. Băiat cuminte ca o fată, harnic, frumos, sănătos!

— De frumos, frumos băiat, samănă, cap leit cu biata mâne-sa, Dumnezeu s-o ierte.

— La ochi samănă cu mine.

— Ei, asta-i!...

— Zău așa! Și-i înțelept ca un om bătrân. La dânsul totul e cuvântul meu...

Crengile copacilor se apropiară în bătaia vântului, scuturând o ninsoare ușoară, mirositoare, deasupra ierbii de-abia încolțită, strălucitoare, și subțire ca acul. În fund, un crâmpei de cer se arăta, printre copaci, ca o cădere de apă limpede.

Boierul Toader se mâhni.

— Ce ți-i bun! Cui s-o dai! Pe mâna cui să-ți dai copila când nu vezi un om împrejurul tău, un om de simț, de inimă. Așa, să o arunci în brațele oricărui vântură-țară, foarte mulțumesc. Las-o să trăiască lângă mă-sa și lângă mine, că-i fată cuminte.

Boierul Gavrilă dădu dreptate prietenului său:

— Nici băieți, nici fete, nu mai găsești astăzi. Ia îs pline Curțile de despărțenii. Ți-i lehamite! De aceea nu mi-am însurat nici eu băiatul.

Boierii tăcură; cu privirile pierdute, departe, își urmau firul gândurilor.

Deodată boierului Toader îi scăpă gândul de pe buze:

— Bun băiat.

Fără să-și deie seama, conul Gavrilă îi răspunse ca prin vis:

— Bună fată, Toadere.

— Apoi, ceva neînțeles le întoarse capetele, se priviră și se pricepură.

— Bun băiat, Gavrilă.

— Eu întotdeauna am ținut la Anghelina, ca la fata mea, îi răspunse prietenul.

Vorba slobodă a boierului Toader își luă vânt:

— Proști am fost, măi omule.

— Cam proști, n-am ce zice, Toadere.

Boierii se sculară și, pe deasupra mesei mici, rotunde, se sărutară frățește.

Boierul Toader bătu în geam și strigă:

— Sultano, adu două pahare cu vin roș!

Când mama Sultana veni cu paharele, boierul Toader dădu unul conului Gavrilă, unul îl luă dânsul, și vorbi cu glasul coborât:

— Să ne trăiască, frate Gavrilă. Să ne trăiască,

în cinstea care am trăit și noi, și să deie Dumnezeu să fie și ei fericiți de copiii lor cum am fost noi de dânșii.

Ciocniră paharele, dar nu le putură bea așa degrabă, căci lacrimile le umplură ochii și paharele le tremurau în mână.

Vântul scutură mai tare crengile înflorite. În paharul boierului Gavrilă căzu o floare, dânsul îl ridică în sus și-l dete peste cap cu floare cu tot.

— Așa te vreau, Gavrile.

Boierul Toader dădu și dânsul paharul de dușcă.

— Ei, și plângi, babo? Plângi? îi strigă mamei Sultana care se prăpădea de plâns la spatele lui. Hait! să vă deie vin cât îți vrea și să faci o plăcintă cu brânză, pentru toți, și să râdeți, babo, auzitu-m-ai? Să râdeți, că vi se mărită stăpâna.

Și de atâta voinicie bătrânii iar începură să plângă. Se luară de braț, coborâră scările și se afundară sub aleile umbroase, în livada care-i primea gătită ca de nuntă.

Sineturile conului Gheorghieș

În odaia mică, bine încălzită de focul care pâlpâie în soba cu stâlpi zugrăviți, vălmășagul furtunii dinafară răzbate, uneori, în chiuituri puternice, prin hogeag. Crengile desfrunzite ale copacilor de lângă ferestre bat cu neastâmpăr în geamuri. Perdeaua de creton portocaliu tresaltă, când mai tare, când mai încet, după cum vântul pătrunde, mai blând sau mai furios, pe crăpătura de sus, dintre cercevele, uitată, se vede, neastupată, de către cucoana Ruxanda Hrașcu, soția conului Gheorghieș Hrașcu, proprietarul acestei case mici, vesele și curate.

Din jilțul de lângă sobă, coana Ruxanda nu-și poate da cu mintea cum de-a putut lăsa, neastupată, crăpătura de la fereastră: sare repede, cotrobăiește prin niște saltare, scoate o bucată de vată, ia un cuțit și se suie, sprintenă, pe prichiciul ferestrei. Cu limba cuțitului îndeasă bine vata în crăpătura dintre cercevele și așteaptă să vadă de se mai mișcă perdeaua. Dar vântul nu mai are pe unde pătrunde.

— Iar te-ai cucuiet pe ferestre, omule, ai să cazi, nu altceva.

Conul Gheorghieș dă la o parte, de pe brațe, bisacteaua cu sineturi, se coboară, cam greoi, de pe divanul în colțul căruia se cuibărise, și aleargă să-și ție soția. Până să ajungă, coana Ruxanda se și coborâse.

— Bre, bre, bre! amarnică mai ești, omule.

Conul Gheorghieș se apropie de fereastră și se uită afară. O zvâcnitură puternică lovi crengile de geamuri. Boierul se dădu fără voie înapoi și șopti:

— Parcă se sfârșește lumea, nu altceva; iar o să-mi deie gardul grădinii la pământ.

Coana Ruxanda se așează în jilț. Conul

Gheorghieș își trase mai bine pe umeri cațaveica, pe care coana Ruxanda nu o mai purta niciodată, se cuibări la loc, în colțul divanului, își așeză șireturile ochelarilor pe după urechi și luă iarăși pe brațe bisacteaua cu sineturi.

Conul Gheorghieș Hrașcu e un om mărunțel, din fundul divanului mai nu se zărește; poartă ochelari, când își citește sineturile, altceva nu citește dumnealui; e albit cu totul; numai pe tâmpla dreaptă, o șuviță de păr stăruie să rămâie tot neagră. Conul Gheorghieș își șterge de dânsa pana, când scrie.

Altminteri, așa mărunțel cum e conul Gheorghieș Hrașcu, în capul dumisale de multe ori s-au ivit planuri uriașe. Pe vremuri avusese bani, nu glumă; avea avere de i se dusese vestea dincolo de Prut, de unde veniseră odată niște hoți, să-i omoare ziua-n amiaza mare.

Dar pentru planurile și bunătatea conului Gheorghieș, îi mai trebuiau bani pe atâți pe cât avea. Căci ce nu pierduse cu lucrările de pe moșie: poduri de fier peste iazuri; insule de stânci cu foișoare pe ele; havuzuri cu peștișori roșii din străinătate; cascade, și câte alunecușuri toate, apoi conul Gheorghieș împrumutase, pe sineturi, în dreapta și-n stânga, căruia cum îi cerea. Omul trebuie să facă bine, dacă vrea să trăiască între oameni! spunea dumnealui.

Și a făcut bine, cât a putut, conul Gheorghieș. Unii și-au măritat fetele cu banii dumnealui; alții au călătorit, și-au cumpărat case și pământuri și și-au îngropat răposații tot pe punga conului Gheorghieș; ba alții au jucat cărți și au pierdut din banii dumisale. Și numai iată că-ntr-o dimineață, conul Gheorghieș băgă de seamă că oamenii nu-i mai dau nimic înapoi!

Și moșiile conului Gheorghieș lunecară, una câte una, în mâna celor ce le cumpărau pe nimic, fiindcă trebuia să plătească și pentru acei pe care îi garantase tot dumnealui, căci dă: cinstea e cinste și

e mare lucru.

Mai rămăsese acum cu căsuța asta, cu o vie pe dealul Nicoarei, și mai avea două mii de galbeni, luați în păstrare, sub chip de împrumut, de către boierul Mihalcea, om cu vază, cu avut, de la care, de câte ori îi cerea înapoi, în loc de bani căpăta câte o strașnică ocară:

— Ce, vrei să-i dai și pe aceștia? Vrei să ajungi muritor de foame, măi Gheorghieș? Nu vezi tu că banul nu-ți stă în mână nici cât ai clipi din ochi? Lasă-i aici, asigurați în moșia mea; cine știe ce vremuri or mai veni! Nu-i rușine oare, ca noi, ce bruma de boieri am mai rămas în Moldova asta, să ajungem să calicim de la slugile noastre?

Conul Gheorghieș pleca amărât.

Acum, în vremile din urmă, își mai astâmpărase închipuirea, trăia tihnit, ascultând mai mult de coana Ruxanda; dar tot îl munceau, câteodată, planuri mari și tare încâlcite din pricina celor două mii de galbeni.

Uneori, ca astă-seară spre pildă, își scotea bisacteaua cu sineturi din scrin, le citea cu glas tare coanei Ruxandei, care le învățase pe dinafară, ocăra cât ținea sinetul în mână, pe cel care nu-i plătise, iar când le punea la loc, în scrin, era împăcat cu toți.

Furtuna nu mai înceta; conul Gheorghieș arunca din când în când priviri spre geamuri. Apoi se înfundă mai bine în colțul divanului, își potrivi ochelarii, duse un sinet în dreptul ochilor, ținându-l departe, și citi:

Sinet. Am primit opt sute galbeni buni, din mâna dumnealui conul Gheor-ghi-eș Hra-șcu, pe timp de un an de zile...

— Ei, poftim! Un an de zile! I-am dat banii în o-mie-opt-sute-șaptezeci-și-patru, azi suntem în o-mie-opt-sute-șapte-zeci-și-nouă și încă nu i-am luat. Asta înseamnă un an. Și dacă ar fi murit, dar trăiesc doar, și trăiește într-un târg cu mine...

— Trăiește, răspunde coana Ruxanda, da vorba-i

că n-are de unde să ți-i deie.

Conul Gheorghieș se uită puțin nedumerit la coana Ruxanda, strânse sinetul în patru și-l trecu în partea dreaptă, în rândul celor citite; luă un altul, îl desfăcu, îl ridică în dreptul ochilor și vru să înceapă a citi:

— Bine, n-are, n-are, își luă iar de seamă, dar de ce nu vine măcar să-mi spuie că n-are, și atâta tot?

— Ce să-ți mai spuie, dacă știi.

Conul Gheorghieș rămase pe gânduri; n-avu ce să mai zică. Om cu greutăți, cu copii, sărac; adică la ce i-ar mai da banii înapoi, lui, care are cu ce trăi: nici tu cățel, nici tu purcel, el singur și cu nevastă-sa.

Ridică celalt sinet și începu:

Sinet. Am primit cinci-sute de galbeni, de la conul Ghe-or-ghi-eș Hrașcu...

Conul Gheorghieș aruncă sinetul, își scoase ochelarii și se răsti la coana Ruxanda:

— Aista-i al dumitale. Dumneata m-ai făcut să-i dau Chirulesei bani, când știam, de pe atunci, că nu mai are nimic. Acu așa-i c-a murit? Ia-i, dacă ai de unde.

Sinetul acesta era singurul la care se amestecase și coana Ruxanda, și conul Gheorghieș nu trece peste dânsul, Doamne ferește.

Coana Ruxanda se prefăcu că a adormit cu capul pe speteaza jilțului.

— Ai adormit!... Amarnică mai ești!... Cică doarme dumneaei!

Conul Gheorghieș prinse să surâdă. Își puse iarăși ochelarii și citi tot așa, unul după altul, toate sineturile, silabisindu-și numele scris în fiecare din ele, simțind mare mulțumire la auzul celor două cuvinte care-l arătau pe dumnealui atât de darnic!

La fundul bisactelei, conul Gheorghieș ținea sinetul asigurător, pe care voitorul de bine, boierul Mihalcea, i-l dăduse să-l aibă la mână.

Îl citi la rând, de mai multe ori, cu glasul înecat de mulțumire. Îl strânse binișor, îl puse la fund,

așeză celelalte sineturi deasupra și închise bisacteaua. Căzu pe gânduri. Planurile îl năvăliseră iarăși în minte:

...Dacă ar vinde via! Cu ce ar mai lua pe dânsa și cu acești două mii de galbeni ce n-ar face!... Sau mai bine, nu, n-ar vinde via, dar și-ar clădi niște case încăpătoare, boierești, să se vadă tocmai din târg, colo pe deal, sticlind în soare. Ar aduce o viță străină și vreo două vaci de Șvițera. Ar vinde casa din târg și ar trăi acolo, ca un pustnic... Hm! dar iarna; iarna-i grea la țară; orișicum, nu e glumă să faci, pe viscol, un ceas cu trăsura până în oraș... Și-ar face și o trăsură... Doi cai frumoși... un vizitiu bun... Vorba-i că boierul Mihalcea se vede că i-a înțeles gândul și nu-i dă banii... Ce-i de făcut?... Zău așa, parcă tot ar mai ajuta pe coana Zamfirița; cum a ajuns și dânsa, din ce era! Biata femeie, ar da numai cu cincizeci de galbeni locul ce i-a mai rămas din toată zestrea. Și ce loc!... Dumnealui i-ar da două sute de galbeni. I-ar mai rămânea și ei!... Ce case ar putea zidi pe locul acela! Da; asta-i mai nimerit ca toate: o pereche de case pe locul coanei Zamfirița.

Conul Gheorghieș se ridică foarte mulțumit și se duse lângă coana Ruxanda. Dar coana Ruxanda adormise acum de-a binelea.

O clătină ușor de umăr:

— Ruxando, Ruxando.

Dumneaei deschise ochii pe jumătate.

— Ce zici, Ruxando, de locul coanei Zamfirița? Cu banii luați de la Mihalcea am putea face niște case frumoase și trainice.

Coana Ruxanda se vede că nu înțelese ce-i spusese, închise ochii și adormi iar.

Conul Gheorghieș, văzând că nu-i mai răspunde, luă bisacteaua de pe divan, o închise în scrin, își scoase ochelarii punându-i la locul lor, pe masă, și se înfundă iar în colțul divanului.

Bun loc, tare bun loc... Bune case ar fi... mai șopti conul Gheorghieș și rămase așa, cu privirile

pierdute...

Ochii i se închiseră cu încetul și adormi cu gândul la casele cele noi, cărora, în mintea dumnealui, le și așezase temelia.

Nadișanca

Boier bogat, bun la inimă și cu slăbiciunile lui ca fiecare om. Așa, printre alte slăbiciuni mai mici, avea una mare, foarte mare: ținea, ca la ochii din cap, la Bălanul dumisale, un cal bătrân care de-abia mai ducea acum nadișanca în care se încerca să steie chipeș, cu brațele întinse pe hățuri, cu biciul în mâna dreaptă, boierul Gavril conul Gavrilaș. Pentru că iubea atât de grozav Bălanul, ținea tot pe atâta la nadișancă; nu se putea gândi la cal fără să nu-și amintească și de tovarășa lui de călătorie.

Pe Bălan îl avea de mult; să-l fi cumpărat acum douăzeci de ani, un mânzoc pe atunci. L-a mai ținut un an și, cum împlinea trei ani și jumătate, i-a cumpărat, pe măsura lui, din iarmaroc de la Frumoasa, o nadișancă nouă-nouță, pe toate părțile cu flori asemănătoare cu cele de pe lăzile de Brașov, de care casa boierului era plină, ca pe atunci.

Un an întreg și-a plimbat boierul soția, pe coana Casuca, liniștească-o Dumnezeu, în nadișanca trasă de căluțul sprinten, învârstat de niște hamuri rusești cu alămuri și canafuri.

După acest an fericit, coana Casuca muri. Boierul, amărât ca vai de lume, nu-și mai găsea astâmpăr. De la o vreme află leacul: înhăma Bălanul la nadișancă și purcedea pe moșii, de la una la alta, și înapoi. Așa s-au ținut ani după ani; și vremea trecea, nadișanca se hodorogea, conul Gavrilaș și Bălanul îmbătrâneau Bălanul mai repede, cum e felul calului.

Bălanul îmbătrânise mai tare, dar și boierul, pe zi ce mergea, se făcea tot mai morocănos. Fata dumisale, văduvă, se mutase la țară, doar l-o mai urni din mohorala ce-i întuneca zilele. Ți-ai găsit!

Numai Bălanul îl făcea să zâmbească.

Dimineața, când ieșea în cerdac, striga cam pe nas, dar destul de tare:

— Bălaaane, măăă; vin la tata!

Dintru-ntâi Bălanul se ițea numai, ca și cum ar fi făcut mofturi; apoi o lua la fugă până lângă cerdac. Aici se suia cu picioarele de dinainte două-trei scări, apoi își întindea gâtul. Boierul zâmbea de mulțumire, îl lua de urechi, îl scutura prietenește, pe urmă scotea din buzunar bucățica de zahăr și i-o întindea.

Acum, în urmă, bătrânețea ținea pe bietul Bălan în pas; de-abia mai ridica o scară de-și întindea, greoi, gâtul după bucățica de zahăr. Numai ochii umezi, calzi și nespus de duioși, umbriți de genele lungi și albe, priveau tot atât de nevinovați într-acei ai stăpânului.

Conul Gavrilaș însă tot se plimba pe moșie; dar ținea calul la pas. Arareori, când venea o poftă Bălanului, smuncea nadișanca într-un trap trăgănat, molatic.

Când avea să plece, boierul poruncea să i se tragă nadișanca la scară. Argatul o aducea, aducea și hamurile de le așeza jos lângă cerdac, iar Bălanul, cum auzea zgomotul roților, ieșea singurel din grajd, venea domol, se vâra între hlube și aștepta până ce ieșea boierul, de-i găsea pe amândoi, tovarășii nedespărțiți. Conul Gavrilaș săruta întâi Bălanul pe bot, apoi îi așeza hamurile. După ce gătea, se suia și pornea, în vuietul grozav al nadișancei, pe pietrele curții.

Care om din împrejurimi nu cunoștea nadișanca boierului Gavrilaș! Mă rog, mai rar lucru ca nadișanca dumisale! Douăzeci de ani, cât o hurducase pe pietrișurile șoselelor, o sfărâmase toată. Dar boierul nu făcea reparații; dumnealui avea țiganul dumisale, fierar, care știa destul de bine să-i peticească nadișanca cu zbanțuri de fier.

Întâi, se-nțelege, s-au sfărâmat părțile de lemn: obezile, spițele, hlubele. Venea argatul boierul n-

avea vizitiu, căci mâna singur să-i spuie că s-a frânt, bunăoară, o obadă; boierul îi poruncea:

— Du-te la țigan și spune-i să-i puie un zbanț.

Și azi un zbanț, mâine un altul, ajunsese nadișanca să nu mai aibă nici o bucățică de lemn într-însa. Toată era cârpită cu fier și tinichea. Când pornea la drum, și mai cu seamă când vroia Bălanul să-și mai încerce puterile, hodorogea nadișanca de ți se părea că plouă cu grindină pe acoperământuri de tablă.

Pe moșie, hodorogeala aceasta era un semn. Când o auzeau muncitorii și o auzeau de departe , îndată sporeau la muncă:

— I-auzi mă, vine Sfântul Ilie!

Vechilii încălecau și dădeau raite; oamenii mișcau mai repede brațele; și câmpul întreg mișuna, ca de furnici, într-atâta hărnicie.

Pe boierul Gavrilă nici capul nu-l durea; hodorogeala crescând treptat cu numărul zbanțurilor, dumnealui, ca și Bălanul, se deprinsese cu dânsa și nici n-o auzea măcar...

Dar într-o zi argatul veni și-i spuse că Bălanul nu vrea să mănânce. Boierul s-a speriat, s-a coborât repede și s-a dus în grajd. Calul ridică încet capul, închise ochii și-și sprijini botul pe umărul stăpânului său.

— Ce-i, măi Bălane? Ce ai tu? Ce ai, băiete?

Bălanul deschise ochii, se uită, ca și când ar fi vrut să spuie ceva, apoi îi închise iarăși.

Boierul trimise repede după un țigan care știa să ia sânge, apoi alergă să spuie și fetei dumisale despre boala Bălanului. Când se întoarseră amândoi în grajd, îl găsiră culcat jos. Se apropiară de dânsul. Nu mai mișca; peste ochii, pe jumătate închiși, genele se mișcau ușor, suflate de vântul ce se strecura pe ușă. Boierul se repezi lângă cal și-l apucă un plâns amarnic.

Îngropară calul în grădină, iar nadișanca o închise în șură, cu porunca să nu se mai atingă nimeni de dânsa...

Trecuse vreo jumătate de an de la moartea Bălanului. Boierul Gavrilaș rămăsese mai posomorât, mai întunecat decât fusese. Stătea toată ziua închis în casă; pe câmp nu se mai ducea, nu-și căuta de nici un interes; căzuse într-un fel de toropeală din care în zadar se încerca fata lui să-l scoată. Dânsa alerga de la un capăt la altul al moșiei, punea trebile la cale și îngrijea de avere, care altmintrelea sar fi părăduit.

Într-o zi, spre seară, boierul ieși în cerdac, porunci să-i aducă un jilț și se așeză să steie. De mult nu privise curtea, care parcă i se părea mai mare, mai schimbată. Și, stând așa, amintirea începu să i se redeștepte: îi răsări Bălanul, cu ochii lui cei blânzi și negri, nadișanca, hamurile; avu chiar părerea că trebuie să pornească pe moșie. Un suspin îi ridică pieptul, apoi îl cuprinse un dor mare. Se sculă, se coborî în ogradă și o luă încet spre șură. O găsi deschisă și intră. Șura goală.

— Nadișanca!

Atât putu să spună boierul și se rezemă de ușorul ușii.

Tocmai atunci i se păru că aude un sunet cunoscut. Se întoarse. Pe poartă intra, în trapul unui cal voinic, o nadișancă nouă, vopsită cu galben. Din nadișancă sări coana Elencu. Când dădu cu ochii de tatăl ei, rămase împietrită.

Boierului i se sui sângele la cap și întrebă răstit:

— Unde-i nadișanca?

Coana Elencu își ținti privirile în pământ. Conul Gavrilaș înțelesese totul: fata dumisale dresese nadișanca fără să-i ceară voie. Nu mai spuse nici un cuvânt, se sui în casă și se închise în odaia lui.

O săptămână nu vorbi cu nimeni.

Coana Elencu, amărâtă până în adâncul sufletului că-l necăjise atât de tare, se hotărî, și, duminică, înainte de a se spovădui, călcă fricoasă pragul odăii în care tatăl ei stătea pe gânduri, lângă masă. Când îl văzu, se aruncă în genunchi și-l rugă plângând:

— Iartă-mă, tată. Aveam nevoie și n-am vrut să cheltuiesc prea mult... Nu știam că o să te mâhnesc.

Boierul tresări, îi dete mâna să i-o sărute și-i spuse:

— Tu știai doar că o țineam așa, în amintirea lui Bălan!

Iar când, după această dojană, care însemna iertarea, boierul se aplecă să o sărute pe cap, coana Elencu simți cum două lacrimi fierbinți i se strecurau prin păr.

Table of Contents

Pe-atunci
Pe-atunci
1877 - Schițe din război
Santinela
Prizonierul
Bătrânii (1905)
Bătrânii
Sineturile conului Gheorghieș
Nadișanca

Table of Contents

Pe-atunci	1
Pe-atunci	2
1877 - Schițe din război	6
Santinela	7
Prizonierul	14
Bătrânii (1905)	22
Bătrânii	23
Sineturile conului Gheorghieș	29
Nadișanca	35